

PHÂN TÍCH NHÂN VẬT HUẤN CAO TRONG TRUYỆN NGẮN “CHỮ NGƯỜI TỬ TÙ” - NGUYỄN TUÂN

1. Phân tích hình tượng nhân vật Huấn Cao

Trong “Chữ người tử tù” ngòi bút Nguyễn Tuân đã tập trung khắc họa vẻ đẹp của hình tượng nhân vật Huấn Cao. Vẻ đẹp của Huấn Cao là vẻ đẹp lãng mạn, một vẻ đẹp được lí tưởng hóa, được thể hiện một cách khác thường trong một hoàn cảnh tưởng chừng như không thể nào xảy ra được. Vẻ đẹp của Huấn Cao hiện lên một cách sáng rực, sáng chói nhờ ngòi bút nghệ thuật đặc sắc của Nguyễn Tuân. Đồng thời, qua ngòi bút tài tình của Nguyễn Tuân chúng ta thấy hiện lên nhân vật Huấn Cao có nguyên mẫu là Cao Bá Quát, người đã từng giữ chức Giáo thụ, tương đương với chức Huấn đạo, một con người có tài hoa, có tâm và có khí phách.

Huấn Cao được nhớ đến trước hết là bởi vẻ đẹp của một tài năng hơn người, hơn đời toàn diện trên cả văn và võ. Bằng một cách rất tinh tế và rất Nguyễn Tuân, nhà văn đã không để nhân vật của mình xuất hiện trực diện mà qua cuộc trò chuyện của viên quản ngục và thầy thơ lại. Nhưng dấu là nhìn qua nhãn quan của những kẻ đối nghịch, tài năng của Huấn Cao vẫn không thể bóp méo. Như người xưa nói: "Văn kì thanh bất kiến kì hình", Huấn Cao đã bước vào trang văn Nguyễn Tuân như một hình tượng tuyệt mỹ, một con người tài hoa, có phẩm chất tốt đẹp, hiên ngang và凛冽 trong mọi hoàn cảnh.

Huấn Cao được biết đến là một người có tài năng "viết chữ rất nhanh và rất đẹp", với tài năng này của Huấn Cao đã lan ra khắp một vùng tỉnh Sơn, ai nấy cũng đều biết và ngưỡng mộ, trầm trồ, thậm chí còn đến tai cả những người như quản ngục và thơ lại, khiến họ cũng phải trầm trồ và dè dặt. Quả thực, tiếng lành đồn xa, tài viết chữ của Huấn Cao vốn đã thành danh bất hủ truyền. Thú chơi chữ mà Huấn Cao say mê là một trong những nhã thú thanh cao của cổ nhân, là biểu trưng cho văn hóa cổ truyền dân tộc, rất đáng được trân trọng. Những con chữ tượng hình nói lên nhân cách phẩm giá và chí khí của con người. Chính quản ngục cũng phải cảm khái: "Chữ ông Huấn đẹp lắm, vuông lắm, có được chữ ông treo trong nhà là một vật báu ở đời". Trong một xã hội mà Đông Tây bát nháo, cái cũ thì chưa suy hẳn mà cái mới thì chưa kịp thay thế hết, Nguyễn Tuân là một nhà nho mang tâm thế bất hòa, bất mãn, bất lực với thực tại, xây dựng nhân vật với một tài năng siêu việt về thú chơi cổ truyền như một cách để nhà văn bày tỏ những tiếc nuối về một quá khứ vàng son đã qua nay chỉ còn vang bóng, qua đó ông bày tỏ sự chối bỏ thực tại, ông khao khát trở về một thời quá khứ vàng son, rực rỡ.

Huấn Cao còn được biết đến như một trang anh hùng nghĩa liệt với khí phách hiên ngang. Vốn là một người văn võ song toàn, bên cạnh tài thư pháp còn có tài "bẻ khóa và vượt ngục", Huấn Cao là cái tên khiến những người trong ngục tù phải dè chừng. Trong mắt triều thần, ông là một người cầm đầu bọn phản nghịch, nhưng thực chất đó là một anh hùng đứng lên vì chính nghĩa, dám chống lại triều đình vì bảo vệ lẽ phải. Ông là hiện thân của một con người anh hùng cái thế. Huấn Cao chính là nhân vật “nổi loạn” chống lại trật tự xã hội với khí phách hiên ngang, bất khuất của một người có tâm hồn thiện lương, tài hoa xuất chúng.

Huấn Cao dám đứng lên chống lại triều đình đang suy tàn mà ông căm ghét, khi bị bắt vào chốn lao tù, ông vẫn bình thản và coi thường cái chết. Huấn Cao thản nhiên nhận rượu thịt, coi như đó là một việc vẫn làm trong cái hứng sinh bình lúc chưa bị giam cầm. Những ngày

bị giam thân nơi chốn ngục tù, Huấn Cao không một chút khiếp sợ. Người xưa thường nói "Nhất nhật tại tù thiên thu tại ngoại" (Một ngày ở trong tù bằng nghìn thu ở ngoài). Thay vì buồn rầu, chán nản "gậm một mối căm hờn trong cũi sắt" thì ông lại thản nhiên nhận rượu thịt như việc vẫn làm trong cái hừng sinh bình lúc chưa bị giam cầm. Câu nói của Huấn Cao với quản ngục cũng thể hiện một khí phách ngang tàng trước cường quyền bạo lực: "Người hỏi ta muốn gì? Ta chỉ muốn có một điều. Là nhà người đừng bao giờ đặt chân vào đây". Lời tuyên bố đanh thép đủ để thấy Huấn Cao đã bỏ ngoài hết thảy những sợ hãi và lo âu, không để tâm người mình đang đối đầu là kẻ đang nắm quyền, đang nắm giữ sự sống. Trong con người của kẻ tử tù ấy thể hiện đúng tinh thần "uy vũ bất năng khuất". Uy quyền trên đầu không thể ràng ép, bạo lực chực chờ không thể đánh gục được Huấn Cao. Dẫu ngày mai là ngày bị giải ra pháp trường và đón nhận lấy cái chết thì khí chất người anh hùng vẫn thế, luôn vững vàng, hiên ngang một cách đáng nể.

Huấn Cao không vì vàng ngọc hay quyền thế mà phải ép mình viết câu đối, đối với viên quản ngục thì Huấn Cao tỏ ra cảm kích trước tấm lòng biệt nhỡn liên tài và ân hận vì thiếu chút nữa ông đã phụ một tấm lòng trong thiên hạ. Một con người ý thức sâu sắc được thiên chức và phẩm giá của nghệ thuật. Đáng quý hơn, Huấn Cao không chỉ trọng thiên lương của mình mà còn trọng thiên lương của kẻ khác. Điều này được thể hiện trong cách ứng xử chân tình mà ông dành cho quản ngục. Khi chưa hiểu được tấm lòng quản ngục, ông khinh bỉ đến điều, coi thường y như coi thường một kẻ cầm tay đao suốt đời chỉ sống trong nhơ bẩn, sống vì phi nghĩa. Còn khi đã hiểu ra cái "sở nguyện cao đẹp" của y, ông hết sức cảm mến và trân trọng: "Nào ta có biết, người như thầy quản đây lại có sở nguyện cao đẹp như thế. Thiếu chút nữa ta đã phụ một tấm lòng trong thiên hạ". Cũng chính sự thấu hiểu này đã đưa hai con người từ đối đầu, giữa tù nhân và kẻ coi ngục thành tri âm tri kỷ. Nhưng có lẽ tài năng khí phách và nhân cách cao đẹp của ông Huấn thể hiện rõ nhất, tập trung nhất, hài hòa nhất ở cảnh cho chữ - cảnh mà Nguyễn Tuân gọi là "một cảnh tượng xưa nay chưa từng có".

Chỉ còn một đêm, sáng mai thôi là người tử tù phải vào kinh chịu án chém, nhưng Huấn Cao vẫn ung dung thể hiện tài năng sáng tạo vào ngòi bút và viết ra những con chữ vuông tươi tắn nói lên cái "chí khí tung hoành của đời một con người". Ánh sáng đỏ rực của bó đuốc tẩm dầu, mùi mực thơm, màu trắng của tấm lụa bạch như xua tan đi bóng tối ngục thất đầy màn ghen, tổ rệp, phân gián, phân chuột. Ánh sáng đỏ rực của bó đuốc hay ánh sáng thiên lương làm cho hình ảnh tử tù Huấn Cao thêm ngạo nghễ, uy nghi. Cổ đeo gông, chân vướng xiềng, cái chết kề bên, ông Huấn vẫn "dậm tô nét chữ" trong tư thế của người nghệ sĩ chân chính đang làm chủ lao tù. Sự thăng hoa của tài năng và bản lĩnh phi thường của ý chí đã đồng hiện và sáng lên trong cảnh cho chữ ấy.

Huấn Cao xuất hiện ở một khoảnh khắc tuyệt đẹp khác, Ông hiện lên trong vai trò là một người hướng thiện, hướng đạo cho kẻ mê muội - là viên quản ngục. Lời khuyên chân thành dành cho kẻ tri âm đã làm sáng lên vẻ đẹp tuyệt đẹp ở Huấn Cao: "Ở đây lẫn lộn ta khuyên thầy Quản nên thay chốn ở đi. Chỗ này không phải là nơi để treo một bức lụa với những nét chữ vuông tươi tắn nói lên cái hoài bão tung hoành của một đời con người". Lời khuyên của Huấn Cao đã khẳng định rằng: Cái đẹp, cái thiên lương không bao giờ và không khi nào lại có thể chung sống với cái xấu, cái ác: "Ở đây khó giữ thiên lương cho lành vững được và rồi cũng nhen nhuốm mát cả cái đời lương thiện đi". Một lời khuyên thật thiện tâm, thiện ý, làm cho viên quản ngục cảm động: "Vái người tù một vái, chắp tay nói một câu mà dòng nước mắt rỉ vào kẽ miệng làm cho nghẹn ngào: - Kẻ mê muội này xin bái lĩnh". Cái đẹp của nghệ thuật đã xóa nhòa mọi khoảng cách và ranh giới đưa con người đến với nhau trong vẻ đẹp Chân - Thiện - Mỹ.

Qua hình tượng nhân vật Huấn Cao, Nguyễn Tuân đã bộc lộ quan niệm về cái đẹp. Huấn Cao không chỉ là người có tài mà còn có tâm, có thiên lương cao đẹp, Huấn Cao không chỉ có thái độ hiên ngang, bất khuất, không sợ chết, coi khinh tiền bạc và đồng tiền phi nghĩa mà còn có một tấm lòng yêu quý cái thiện, cảm động trước thiên lương của viên quản ngục, Huấn Cao sẵn lòng cho chữ khi hiểu rõ thiện căn và sở thích cao quý của ông ta, biết sợ cái việc thiếu chút nữa mình đã “phụ mất một tấm lòng trong thiên hạ”. Đó là hai mặt thống nhất của một nhân cách lớn. Như vậy trong quan điểm của Nguyễn Tuân, cái tài phải đi đôi với cái tâm, cái đẹp và cái thiện không thể tách rời nhau, đó là quan điểm nghệ thuật vô cùng tiến bộ của Nguyễn Tuân.

2. Cảm nhận về vẻ đẹp tính cách của nhân vật Huấn Cao

Nguyễn Tuân là một trong những nhà văn xuất sắc trên văn đàn Việt Nam. Ông viết rất nhiều thể loại nhưng tiêu biểu hơn cả đó chính là tùy bút, truyện ngắn và một trong những tác phẩm nhận được nhiều sự chú ý nhất của ông đó chính là tác phẩm Chữ người tử tù. Trong tác phẩm Nguyễn Tuân đã khắc họa thành công nhân vật Huấn Cao. Chữ người tử tù được rút trong tập Vàng bóng một thời. Nhân vật chính trong tác phẩm chính là Huấn Cao, một con người hết sức có trách nhiệm trước thời cuộc. Huấn Cao là một người văn võ song toàn, thiên lương trong sáng. Là hiện thân tiêu biểu cho hình tượng khí phách cùng với tài hoa hơn người.

Đầu tiên ta nhận thấy rất rõ ở nhân vật Huấn Cao đó chính là một con người có khí phách hiên ngang, nổi tiếng với tài viết chữ đẹp và nhanh, ông là người cầm đầu cuộc nổi loạn chống lại triều đình phong kiến nhưng thất bại, Huấn Cao vì thế bị bắt giải đến nhà lao và gặp viên quản ngục ở đây. Lần đầu tiên Huấn Cao xuất hiện chính là qua lời nói chuyện của thợ lại và viên quản ngục. Trong tờ phiếu trát nói về sáu người tù chịu án chém sắp chuyển về nơi viên quản ngục đang cai quản để thi hành án. Trong đó Huấn Cao chính là “thủ xướng”. Quản ngục từ lâu đã nghe danh về Huấn Cao, là một người “văn võ toàn tài”. Nhân vật Huấn Cao đã xuất hiện một cách gián tiếp như vậy. Huấn Cao được khắc họa khi xuất hiện với thái độ coi thường, không thêm chấp sự dọa nạt của lính áp giải. Mặc dù là người tử tù nhưng vẫn thản nhiên nhận rượu thịt mà viên quản ngục đưa tới, thậm chí ông còn coi đó là một cái hứng bình sinh vẫn thường làm. Đồng thời cũng cho thấy ông là một người có lòng tự trọng, không ham danh lợi và sống đúng với lương tâm, với cá tính của mình. Huấn Cao còn thẳng thắn đáp trả khi biết viên quản ngục xin chữ của mình.

Huấn Cao còn hiên ngang bất khuất ở chỗ ông coi khinh tất cả những kẻ đại diện cho giai cấp thống trị, những kẻ lợi dụng quyền thế mà áp bức, bóc lột dân lành. Huấn Cao chỉ coi những tên đó là một đám “tiểu dân thị oai”. Nguyễn Tuân đã cho ta thấy một Huấn Cao thản nhiên đối mặt với tất cả mọi thứ, một con người có thể tự do ngay chính nơi tù ngục giam cầm. Có thể nói kẻ thù, giai cấp thống trị có thể giam cầm ông về thể xác chứ không thể giam hãm tâm hồn của ông. Huấn Cao có lần còn trả lời thẳng thắn trước sự cung kính của viên quản ngục khi đưa rượu thịt cho ông rằng: “Người hỏi ta muốn gì? Ta chỉ muốn có một điều là nhà người đừng bao giờ đặt chân vào đây nữa”.

Ở Huấn Cao ta còn thấy ở ông là một người hết sức tự trọng. Không vì tiền bạc, lợi ích mà sống trái với lương tâm của mình, sống luôn cúi trước ách thống trị của kẻ thù. Cá tính của ông còn được thể hiện qua lời miêu tả “Tính ông vốn khoáng, trừ chỗ tri kỷ, ông ít chịu cho chữ”. Đây cũng chính là lý do vì sao ban đầu ông không chịu cho viên quản ngục chữ. Huấn Cao quan niệm rằng chỉ có thiên lương trong sáng, tấm lòng biệt nhỡn nhân tài, yêu thích cái đẹp thì mới đáng quý, đáng trân trọng. Đây cũng là điều mà khi Huấn Cao biết

được tấm lòng “biệt nhỡn nhân tài” của viên quản ngục thì ông mới thấu hiểu được tấm lòng yêu cái đẹp của quản ngục và quyết định cho viên quản ngục chữ là tạo nên một cảnh kinh điển cho tác phẩm đó chính là cảnh cho chữ.

Huấn Cao là một người rất khảng khái, sẵn sàng nhận sai, sẵn sàng bày tỏ tâm tư, suy nghĩ của mình với tri kỉ. Khi biết tấm lòng của viên quản ngục ông đã phải thốt lên rằng: “Thiếu chút nữa ta phụ mất một tấm lòng trong thiên hạ”. Thêm vào đó ông còn đưa ra lời khuyên cho viên quản ngục: “Tôi bảo thực đấy, thầy quản nên tìm về quê nhà mà ở đã, thầy hãy thoát khỏi cái nghề này đi rồi mới nghĩ tới việc chơi chữ. Ở đây, trong trốn lao tù khó giữ được thiện lương cho lành vững và rồi cũng nhem nhuốc mất cái đời lương thiện đi”. Có thể thấy đây là lời khuyên trên thành của Huấn Cao bởi ông như đã coi viên quản ngục là một trong những tri kỉ của mình mà nhắc nhở. Đồng thời cũng qua lời khuyên trên ta có thể thấy được ở nhân vật Huấn Cao giống như một nghệ sĩ tài hoa, là người có sự tồn tại của cái tài, cái đẹp và cái thiện.

Qua những phân tích trên có thể thấy rằng nhân vật Huấn Cao mang những vẻ đẹp để phi thường. Ở ngay chốn lao tù, ngay trước cái chết nhưng ông không hề cảm thấy e sợ mà còn tìm thấy tri kỉ của đời mình. Đây là một hình tượng để lại nhiều ấn tượng cho độc giả, mang theo chiều sâu tư tưởng của tác giả khi quan niệm về giai cấp thống trị và bị trị.

3. Phân tích thái độ của Huấn Cao đối với viên quản ngục

Nguyễn Tuân là người tài hoa hơn người, văn chương của ông cũng từ cái tài hoa đó mà sản sinh ra. Dựa vào một hình tượng có thật của Việt Nam - Cao Bá Quát, Nguyễn Tuân đã tạo dựng được câu chuyện về người tử tù có tên là Huấn Cao - một nhân vật khí phách kiên cường, nhân cách cao thượng và rất đỗi tài hoa. Thông qua vẻ đẹp của viên quản ngục, Nguyễn Tuân khẳng định sự chiến thắng của cái đẹp, cái cao thượng đối với cái xấu xa thấp hèn.

Thái độ của Huấn Cao đối với viên quản ngục cũng chính là cái nhìn của tác giả về mọi thứ xung quanh cũng là cách đánh giá của tác giả về những chân lí trong cuộc sống, về cái đẹp cái thiện. Huấn Cao trước hết là người hết sức tự trọng, “không vì vàng ngọc hay quyền thế mà ép mình viết câu đối bao giờ”, “tính ông vốn khoảnh, trừ chỗ tri kỉ, ông ít chịu cho chữ”. Ông coi chữ là thứ vô cùng quý giá và chữ ấy không phải ai muốn ông đều cho, theo ta nghĩ nếu cho chữ mà không đung người thì chẳng khác gì tự mình làm mất đi giá trị của thứ mình quý trọng bấy lâu. Ông là một con người sống hiên ngang bất khuất, “chọc trời khuấy nước”, có “hoài bão tung hoành”, “đến cái cảnh chết chém” ông cũng chẳng sợ. Huấn Cao đặc biệt khinh bỉ những người đại diện cho quyền lực thống trị. Dưới mắt ông, chúng chỉ là một lũ “tiểu nhân thị oai”.

Mặc dù nhân vật Huấn Cao dưới quyền cai quản của viên quản ngục nhưng ông vẫn xuất hiện trước mặt viên quản ngục khi gõ gông nặng bầy, tằm tạ, “đánh huỳnh một cái”, và “lãnh đạm”, “không thèm chấp”. Sau khi quản ngục khép nép hỏi Huấn Cao: “Ngài có cần gì thêm nữa xin cho biết. Tôi sẽ cố gắng chu cấp”. Huấn Cao trả lời với một giọng điệu đầy khinh bỉ: “Người hỏi ta muốn gì? Ta chỉ muốn một điều. Là người đừng đặt chân vào đây”. Ông không muốn không gian xung quanh ông bị chính những cái thấp hèn, những con người chỉ biết cung phụng cho những tầng lớp trong xã hội cũ có thể quấy rầy mình. Tâm hồn ông rất thanh cao nhưng ông cũng là người khảng khái không sợ uy lực của cái xấu. Kiêu sa là thế, đến khi hiểu được tấm lòng của viên quản ngục, Huấn Cao chẳng những vui lòng nhận lời cho chữ, mà còn chân thành thốt lên: ta cảm cái lòng biệt nhỡn liên tài của

các người. Nào ta có biết đâu một người như thầy quản đây là lại có những sở thích cao quý như vậy. Thiếu chút nữa ta phụ mất một tấm lòng trong thiên hạ.

Sau khi cho chữ, Huấn Cao còn dành những lời khuyên chân thành cho viên quản ngục: “Tôi bảo thực đấy, thầy quản nên tìm về quê mà ở đã, thầy hãy thoát khỏi cái nghề này đi đã, rồi hãy nghĩ đến chuyện chơi chữ. Ở đây, khó giữ thiên lương cho lành vững và rồi cũng đến nhem nhuốc mất cái đời lương thiện đi”. Ta nhận ra được một triết lí, một triết lí mà cho tới tận bây giờ nó vẫn giữ nguyên giá trị: “Cái đẹp không thể chung sống với cái xấu xa thấp hèn và con người chỉ có thể thưởng thức được cái đẹp, nếu như giữ được bản chất trong sáng”. Ý tứ sâu xa của Huấn Cao thật hay thật sâu sắc

Giữa chốn ngục tù tăm tối, thiên lương đã được tỏa sáng, những giá trị chân chính, đích thực và cái đẹp được khẳng định. Theo Huấn Cao cái thiên lương trong sạch mới chính là cái gốc của đạo lí, có giữ được thiên lương lành vững thì mới biết quý trọng tài năng và nhân cách ở đời.

Đoạn cho chữ ở cuối truyện có thể coi là đoạn hay nhất, kết tinh nghệ thuật của toàn tác phẩm. Nguyễn Tuân đã sử dụng thủ pháp đối được sử dụng đầy hiệu quả thẩm mĩ: Việc cho chữ vốn là một việc thanh cao, một sáng tạo nghệ thuật với lụa trắng, với lụa thơm, với nét chữ tươi tắn lại được tiến hành trong một vùng tối chật hẹp ẩm ướt, tường đầy mạng nhện, tổ rệp, đất bừa bãi phân chuột, phân gián. Hơn thế đó là sự đối lập giữa hình ảnh kì vĩ của người tù “cổ đeo gông, chân vướng xiềng” đang ung dung phóng chữ tô chữ tài hoa trên tấm lụa bạch như một nghệ sĩ hoàn toàn tự do, tự chủ với hình ảnh của thầy thơ lại “run run bụng chầu mực” và hình ảnh viên quản ngục khúm núm cất những đồng tiền kẽm đánh dấu ô chữ, rồi chấp tay vái người tù, nói một câu mà dòng nước mắt rỉ vào kẽ răng làm cho nghẹn ngào: “Kẻ mê muội này xin bái lĩnh!”. Đây là sự chiến thắng của cái đẹp, cái tài hoa và nhân cách đối với xấu xa nhơ bẩn. Ý nghĩa tư tưởng của thiên truyện là ở đây. Ở nhân vật này, chữ “tài” và chữ “tâm” kết hợp hài hòa với nhau. Ông cũng như nhiều nhân vật chính diện của Nguyễn Tuân trong Vang bóng một thời, nhất thiết phải là một con người tài hoa. Song, Huấn Cao còn có vẻ đẹp của một con người đầy khí phách và có trách nhiệm đối với thời cuộc.

Sự xuất hiện của Huấn Cao được nhận định rằng như: “một thanh âm trong trẻo chen vào giữa một bản đàn mà nhạc luật đều hỗn loạn xô bồ”, nổi bật lên giữa bao nhiêu thứ hỗn tạp chính là một âm trong trẻo không bao giờ dứt. Bên trong con người công cụ ấy của chính quyền tàn bạo, đó chính là một tâm hồn nghệ sĩ đáng trân trọng. Huấn Cao chính là hiện thân của một thiên lương trong sáng.

Tác phẩm “Chữ người tử tù” với hình tượng của Huấn Cao và thái độ của ông, diễn biến tâm lí và tính cách của ông thay đổi thay từng chặng. Qua các nhân vật Huấn Cao và viên quản ngục, ta thấy tác giả không hề đối lập tài với tâm, cái đẹp với thiên lương trong sạch của con người. Tuy trong một hoàn cảnh vô cùng oái oăm, nhưng khi cái đẹp, cái tài, cái tâm không bị tách rời, thì nghệ thuật cảm hóa con người, dù phải sống trong bùn như viên quản ngục nhưng thật sự yêu cái đẹp thì vẫn không mất khả năng hướng thiện.